

2

แบนสารเคมีการเกษตร: การต่อสู้ที่ยืดเยื้อ

ภาพ : <https://www.newtv.co.th>

มติคณะกรรมการวัตถุอันตรายที่ “ให้มีการแบน 3 สารพิษ ได้แก่ ไกลโฟเซต พาราควอต คลอร์ไพริฟอส ตั้งแต่วันที่ 1 ธันวาคม 62 เป็นต้นไป” กลับล้มพับลง โดยมีมติการประชุมอีกครั้ง ให้เลื่อนกำหนดห้ามใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช 2 ชนิด คือพาราควอตและคลอร์ไพริฟอสไปอีก 6 เดือน ส่วนไกลโฟเซตเปลี่ยนจากการห้ามใช้เป็นเพียงการจำกัดการใช้ นโยบายที่เปลี่ยนแปลงไปมาดังกล่าวสะท้อนการต่อสู้ของฝ่ายที่ต้องการแบนสารเคมีการเกษตรกับกลุ่มที่สนับสนุนการใช้สารเคมีการเกษตรซึ่งดำเนินมาเป็นเวลานานหลายปี และยังไม่มีความที่จะยุติลงในเวลาอันใกล้

บทนำ

เมื่อวันที่ 22 ตุลาคม 2562 คณะกรรมการวัตถุอันตรายมีมติให้แบน 3 สารเคมีการเกษตร ได้แก่ ไกลโฟเซต พาราควอต คลอร์ไพริฟอส โดยให้ยกเลิกการจำหน่ายและยกเลิกการใช้สารเคมีดังกล่าวในประเทศตั้งแต่วันที่ 1 ธันวาคม 62 เป็นต้นไป แต่การประชุมคณะกรรมการฯ ชุดใหม่วันที่ 27 พฤศจิกายน 2562 ได้พลิกมติดังกล่าวเป็นเลื่อนกำหนดห้ามใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช 2 ชนิด คือพาราควอตและคลอร์ไพริฟอสไปอีก 6 เดือน เป็นวันที่ 1 มิถุนายน 2563 ส่วนไกลโฟเซตเปลี่ยนจากการห้ามใช้เป็นเพียงการจำกัดการใช้ ทั้งนี้ การประชุมดังกล่าว เกิดขึ้นภายหลังจาก พ.ร.บ.วัตถุอันตราย (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562 มีผลบังคับใช้ โดยมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างคณะกรรมการ

วัตถุอันตราย ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรมเป็นประธาน และลดสัดส่วนกรรมการจากกระทรวงสาธารณสุขเหลือเพียง 2 คน¹

การเปลี่ยนแปลงมติดังกล่าว ถูกแย้งจากกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิและผู้แทนจากกระทรวงสาธารณสุขที่ร่วมอยู่ในคณะกรรมการฯ รวมถึงได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากนักกฎหมายและภาคประชาสังคมจำนวนมาก และสวนทางกับแนวทางของสภาผู้แทนราษฎรที่มีมติเป็นเอกฉันท์สนับสนุนให้แบนสารทั้ง 3 ชนิดโดยเร็ว นโยบายที่เปลี่ยนแปลงไปมาสะท้อนการต่อสู้ของฝ่ายที่ต้องการแบนสารเคมีการเกษตรดังกล่าวกับกลุ่มที่สนับสนุนการใช้สารเคมีการเกษตรซึ่งดำเนินมาเป็นเวลานานหลายปี และยังไม่มีความที่จะยุติลงในเวลาอันใกล้

การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของไทย

ประเทศไทยมีการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชมานานพร้อม ๆ กับการส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยวในพื้นที่ขนาดใหญ่เพื่อการส่งออก และเป็นวัตถุดิบของอุตสาหกรรมหลายประเภท อาทิ น้ำตาล อาหารสัตว์ และโรงไฟฟ้าชีวมวล การขยายตัวของพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยวทำให้เกิดการพึ่งพาสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ โดยปริมาณนำเข้าสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชระหว่างปี 2548-2560 เพิ่มขึ้นจาก 75,473 ตัน เป็น 197,758 ตัน หรือเพิ่มขึ้นกว่า 2.6 เท่า ในระยะเวลาเพียง 12 ปี² ทั้ง ๆ ที่พื้นที่การเกษตรไม่ได้เพิ่มมากขึ้น โดย 75% เป็นสารเคมีกำจัดวัชพืช ก่อนที่คณะกรรมการขับเคลื่อนปัญหาสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชที่มีความเสี่ยงสูงจะมีมติยกเลิกสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่มีความเสี่ยงสูงในปี 2560 ทำให้ปริมาณการนำเข้าลดลงหลังจากนั้น จากสถิติการนำเข้าปี 2560 พบว่ามีการนำเข้าสารพาราควอต 44,501 ตัน โกลโฟเซต 59,872 ตัน และคลอร์ไพริฟอส 3,325 ตัน รวมสาร 3 ชนิดนี้มากถึง 54.5% ของปริมาณการนำเข้าสารเคมีกำจัดศัตรูพืชทั้งหมด 267 ชนิด

แม้ว่าปริมาณการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชจะเพิ่มมากขึ้นกว่า 2 เท่า แต่ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ของพืชเศรษฐกิจส่วนใหญ่กลับไม่ได้เพิ่มขึ้น จากการเปรียบเทียบผลผลิตต่อไร่ของพืชเศรษฐกิจสำคัญเมื่อปี 2551 กับปี 2559 ข้อมูลจากสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร และสำนักงานสถิติแห่งชาติพบว่า ผลผลิตต่อไร่ส่วนใหญ่ลดลง เช่น ผลผลิตยางพารา

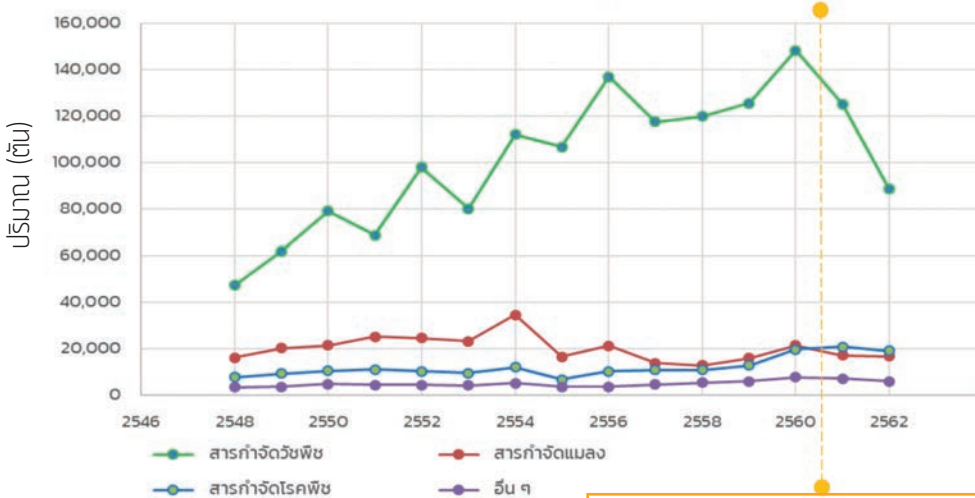
ภาพ : <https://market-comms.co.th>

ลดลงจาก 241 เหลือ 224 กิโลกรัมต่อไร่ อ้อยลดลงจาก 11,157 เหลือ 9,152 กิโลกรัมต่อไร่ ปาล์มน้ำมันจาก 3,214 เหลือ 2,409 กิโลกรัมต่อไร่ ยกเว้นข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เท่านั้นที่ผลผลิตต่อไร่เพิ่มขึ้นเล็กน้อยจาก 652 เป็น 654 กิโลกรัมต่อไร่

ในทางกลับกัน การใช้เคมีกำจัดศัตรูพืชที่มากขึ้นอย่างไม่เหมาะสมกลับทำให้เกิดปัญหาการระบาดของแมลงศัตรูพืช เช่น การระบาดของเพลี้ยกระโดดสีน้ำตาล³ ที่ทำลายพื้นที่ปลูกข้าวนับล้านไร่ โดยพบว่ายังมีการใช้สารเคมีเพื่อกำจัดแมลง เพลี้ยก็จะพัฒนาตัวเองให้ต้านทานเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ ปัจจุบัน ประเทศไทยพบเพลี้ยกระโดดสีน้ำตาลมากถึง 9 ชนิดที่ต้านทานสารเคมีกำจัดแมลงในข้าว และการต้านทานของวัชพืช⁴ รายงานการสำรวจภายใต้โครงการ

International Survey of Herbicide-Resistant Weeds ได้เผยแพร่ข้อมูลล่าสุด พบวัชพืชที่ต้านทานสารพิษกำจัดวัชพืชแล้วถึง 259 ชนิด ครอบคลุมสารพิษกำจัดศัตรูพืช 167 ชนิด (26 กลุ่มฤทธิ์การทำลาย) โดยระบาดในพื้นที่การปลูกพืช 93 ชนิดใน 70 ประเทศ เช่น มีวัชพืชที่ต้านทานไกลโฟเซต 43 ชนิด ต้านทานพาราควอต 31 ชนิด เป็นต้น ที่น่าสนใจคือ มีวัชพืชมากกว่า 100 ชนิดที่ต้านทานสารพิษได้มากกว่า 2 กลุ่ม

ปริมาณการนำเข้าสารเคมีกำจัดศัตรูพืช พ.ศ. 2548-2562

มติคณะกรรมการขับเคลื่อนปัญหาสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชที่มีความเสี่ยงสูง

ที่มา : สำนักควบคุมพืชและวัสดุการเกษตร (2563)

ขึ้นไป และมากกว่า 20 ชนิดที่ต้านทานสารพิษได้มากกว่า 4 กลุ่ม ดังนั้นการใช้สารพิษกำจัดวัชพืชจึงเป็นการแก้ปัญหาเกษตรกรรมที่ไม่ยั่งยืนอีกทั้งนำไปปัญหาใหม่ ๆ มาสู่ระบบเกษตรกรรมและความมั่นคงด้านอาหารของมนุษย์

งานศึกษาของคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ได้ประเมินผลกระทบภายนอกต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมของการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชโดยวิเคราะห์ด้วยวิธี PEA (Pesticide Environmental Accounting)⁵ จากข้อมูลปริมาณการนำเข้าสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในประเทศไทยในปี 2561 พบว่า มีต้นทุนผลกระทบต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมมากถึง 21,266 ล้านบาท นอกจากนี้ สารเคมีเหล่านี้ได้รับการยกเว้นไม่ต้องเสียภาษีนำเข้าและภาษีมูลค่าเพิ่มมานับตั้งแต่ปี 2535 คิดเป็นจำนวนเงินประมาณ 10,000 ล้านบาทต่อปีที่ภาครัฐต้องสูญเสียไป เพื่อลดภาระให้กับเกษตรกร แต่นโยบายดังกล่าวเป็นการเพิ่มแต้มต่อให้กับการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชมากกว่าการใช้วิธีการอื่น ๆ เช่น การใช้เครื่องตัดหญ้า วัสดุคลุมดิน ซึ่งต้องเสียภาษีเต็มเม็ดเต็มหน่วย นโยบายที่ผ่านมาจึงเป็นการสนับสนุนให้ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชอย่างชัดเจนโดยไม่คำนึงถึงต้นทุนผลกระทบต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมอย่างที่ควรเป็น

ผลกระทบต่อสุขภาพจาก 3 สารเคมีเกษตร

เมื่อเดือนสิงหาคม 2562 มีแพทย์ที่จังหวัดตากได้ออกมาโพสต์เตือนกรณีเด็กหนุ่มคนหนึ่งเสียชีวิตหลังจากถั่งฉืด พาราควอตรั้ว⁶ และเมื่อเดือนธันวาคม 2562 ศ.นพ.ธีระวัฒน์ เหมะจุธา ได้เผยแพร่ข่าวเด็กหนุ่มอีกคนที่ฉะเชิงเทราที่ผิวหนังถูกทำลายตั้งแต่กลางหลังไปจนถึงสะโพก⁷ จากอุบัติเหตุในลักษณะเดียวกัน นอกจากเกษตรกรแล้ว กลุ่มคนที่ได้รับความเสี่ยงรองลงมาก็คือคนในครอบครัว และสมาชิกในชุมชนนั่นเอง งานศึกษาของวิทยาลัยแพทยศาสตร์และการสาธารณสุข มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี พบว่าชาวไร่อ้อยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความวิตกกังวลต่อพิษของสารเคมีดังกล่าว โดยร้อยละ 91 เกรงว่าลูกหลานตนเองจะเดินเข้าไปในพื้นที่ฉีดพ่น ร้อยละ 81 กลัวเพื่อนบ้านจะต่อว่าเมื่อมีการฉีดพ่นสารเคมี ทั้งนี้ พาราควอต คลอร์ไพริฟอส และไกลโฟเซต มีผลกระทบต่อสุขภาพ ดังนี้⁸

พาราควอต รู้จักในชื่อการค้า “กรัมม็อกโซน” เป็นสารเคมีกำจัดวัชพืชชนิดเผาไหม้ ทำลายส่วนที่เป็นสีเขียว ออกฤทธิ์เร็ว จึงได้รับความนิยมใช้อย่างแพร่หลาย มีผลกระทบต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม อาทิ 1) เป็นสารที่มีพิษเฉียบพลันต่อมนุษย์สูง ไม่มียาถอนพิษ การสัมผัสโดยไม่ตั้งใจทางผิวหนังแม้เจือจางก็มีพิษถึงตาย 2) เป็นสาเหตุหนึ่งของการก่อโรคมะเร็งปอด และส่งผลกระทบต่อระบบประสาท 3) ส่งผลกระทบต่อระบบสืบพันธุ์ การตั้งครรภ์ และพัฒนาการของตัวอ่อนในครรภ์ 4) พบการตกค้างในสิ่งแวดล้อม พืชอาหาร ผักผลไม้ และสัตว์ที่เป็นอาหาร 5) พบการตกค้างในมนุษย์ สามารถส่งผ่านจากมารดาสู่ตัวอ่อนในครรภ์ 6) เป็นสารที่มีความเสี่ยงสูงเกินกว่าจะนำมาใช้งานได้อย่างปลอดภัย แม้จะมีการป้องกันที่ดีก็ตาม

ไกลโฟเซต รู้จักกันในชื่อการค้า “ราวด์อัฟ” เป็นสารเคมีกำจัดวัชพืชชนิดดูดซึม ทำลายพืชถึงราก เป็นสารกำจัดวัชพืชที่นิยมใช้มากที่สุดในประเทศไทย รวมถึงประเทศที่ปลูกพืช GMO ชนิดต้านทานไกลโฟเซต จนทำให้เกิดซูเปอร์วัชพืชที่ต้านทานสารพิษนี้มากขึ้นเรื่อย ๆ เดิมเชื่อกันว่าเป็นสารที่มีความปลอดภัยสูงจากคำโฆษณาที่อ้างว่าปลอดภัยยิ่งกว่าเกลือแคง แต่ภายหลังจากที่สถาบันวิจัยมะเร็งระหว่างประเทศ (IARC) ภายใต้องค์การอนามัยโลก (WHO) ประกาศว่าไกลโฟเซตเป็นสารก่อมะเร็งในมนุษย์เมื่อเดือนมีนาคม 2558 ทำให้ทั่วโลกตื่นตัวและสุ่มตรวจอาหารและผลิตภัณฑ์แปรรูปและเนื้อสัตว์ งานวิจัยจำนวนมากชี้ให้เห็นผลกระทบจากสารพิษชนิดนี้ อาทิ 1) เป็นสารก่อมะเร็งในมนุษย์ 2) เพิ่มความเสี่ยงการเป็นมะเร็งต่อมน้ำเหลืองชนิด Non-Hodgkin Lymphoma และเหนี่ยวนำมะเร็งเต้านมชนิดอาศัยฮอร์โมนเอสโตรเจนให้เจริญเร็วขึ้น 3) เป็นสารที่รบกวนการทำงานของระบบต่อมไร้ท่อ 4) เป็นสารต้าน

จุลชีพและมีผลทำให้เกิดเชื้อดื้อยา 5) รวมตัวกับโลหะหนัก
ในน้ำบาดาล ก่อให้เกิดโรคไตเรื้อรัง 6) ถ่ายทอดจากมารดา
สู่ทารกในครรภ์ และทำให้เกิดความเสียหายต่อเซลล์รก
7) พบการตกค้างในอาหาร ผลิตภัณฑ์แปรรูป และเครื่องดื่ม

คลอโรไพริฟอส รู้จักกันในชื่อการค้า “ลอร์สแบน”
เป็นสารเคมีกำจัดแมลงกลุ่มออร์แกโนฟอสเฟต นิยมใช้ในผัก
ผลไม้ มีงานวิจัยจำนวนมากชี้ให้เห็นผลกระทบจากการสัมผัส
คลอโรไพริฟอส อาทิ 1) ผลกระทบต่อสมอง ความจำ IQ การ
ควบคุมกล้ามเนื้อ แม้จะได้รับตั้งแต่ออยู่ในครรภ์มารดาใน
ปริมาณที่ต่ำมาก 2) รบกวนการทำงานของระบบต่อมไร้ท่อ
ไทรอยด์ Neuroendocrine estrogenic และ Androgenic
effect 3) กระตุ้นการเจริญของเซลล์มะเร็งลำไส้
4) พบการตกค้างในผักผลไม้ น้ำนมแม่ และซีรัมใน
สายสะดือของทารก

การแบนสารเคมีทั้ง 3 ชนิดในต่างประเทศ

จากผลกระทบทางลบต่อสุขภาพและความปลอดภัย
ของมนุษย์และสัตว์ ทำให้ปัจจุบันหลายประเทศได้ยกเลิก
หรือจำกัดการใช้สารเคมีการเกษตรทั้ง 3 ชนิดแล้ว ดังนี้

ประเทศที่ห้ามใช้และประกาศห้ามใช้พาราควอตมี 55
ประเทศ (ข้อมูล ณ วันที่ 30 ธันวาคม 2562) อาทิ อังกฤษ
(ผู้คิดค้น) สวิตเซอร์แลนด์ (เจ้าของตลาด) จีน (ผู้ผลิตและ
ส่งออกรายใหญ่) บราซิล (หนึ่งในประเทศที่เคยใช้มาก
ที่สุดของโลก) มาเลเซีย (ที่เคยห้ามใช้ แล้วกลับมาอนุญาต
ให้ใช้เฉพาะในปาล์มน้ำมัน และประกาศแบนอีกครั้งใน
เดือนมีนาคม 2562) แบ่งตามทวีปได้ดังนี้ ยุโรป: ฮังการี

ไอร์แลนด์ อิตาลี สาธารณรัฐลัตเวีย ลิทัวเนีย ราชอาณาจักร
เบิร์ก สาธารณรัฐมอลตา เนเธอร์แลนด์ โปแลนด์ โปรตุเกส
โรมาเนีย สโลวีเนีย สโลวาเกีย สเปน สวีเดน สหราชอาณาจักร
เบลเยียม ไชปรัส สาธารณรัฐเช็ก เดนมาร์ก เอส
โตเนีย ฟินแลนด์ ฝรั่งเศส เยอรมนี กรีซ ออสเตรีย โครเอเชีย
บัลแกเรีย นอร์เวย์ สวิสเซอร์แลนด์ รัสเซีย เอเชีย: จีน
ไต้หวัน สาธารณรัฐเกาหลี ศรีลังกา เวียดนาม ลาว กัมพูชา
ซีเรีย คูเวต สหรัฐอาหรับเอมิเรตส์ มาเลเซีย แอฟริกา: เบอร์
กินาฟาโซ เคปเวิร์ด ชาด แกมเบีย กินี-บิซโซ มอริทานีย
ไนเจอร์ เซเนกัล ไควออร์โคสต์ มาลี โตโก โอเชียเนีย : ฟิจิ
อเมริกาใต้: บราซิล

สำหรับ**ไกลโฟเซต** ประเทศที่ห้ามใช้ และยุติการนำเข้า
ได้แก่ โอมาน ซาอุดีอาระเบีย คูเวต สาธารณรัฐอาหรับเอมิ
เรตส์ บาห์เรน กาตาร์ ออสเตรีย เยอรมนี มาลาวี เวียดนาม
และลักเซมเบิร์กเป็นประเทศล่าสุดที่ประกาศห้ามใช้วันที่
1 มกราคม 2564 ประเทศที่จำกัดการใช้ ได้แก่ อาร์เจนตินา
เบลเยียม เบอร์มิวดา แคนาดา เดนมาร์ก ฝรั่งเศส อิตาลี
มอลตา เนเธอร์แลนด์ สเปน โปรตุเกส โคลอมเบีย ศรีลังกา

ส่วน**คลอโรไพริฟอส** องค์การความปลอดภัยอาหารแห่ง
ยุโรป (EFSA) ได้ออกคำแถลงยืนยันเมื่อวันที่ 31 สิงหาคม
2562 ว่า คลอโรไพริฟอสส่งผลกระทบต่อพัฒนาการต่อ
ระบบประสาทและสมองของเด็กแม้จะมีปริมาณน้อยที่สุด
ก็ตาม โดยมีหลักฐานยืนยันทั้งในสัตว์ทดลองและข้อมูล
ระบาดวิทยา อีกทั้งมีผลต่อระบบสืบพันธุ์ โดยสรุปว่า
“ไม่สามารถกำหนดระดับการได้รับสารคลอโรไพริฟอสที่
ปลอดภัยได้ และไม่เข้าหลักเกณฑ์สำหรับการต่ออายุการ
ใช้ได้อีก”

คำประกาศของ EFSA ทำให้การใช้คลอโรไพริฟอส
ในสหภาพยุโรปซึ่งทะเบียนจะหมดอายุในวันที่ 31 มกราคม
2563 จะถูกแบนโดยสิ้นเชิง โดยก่อนหน้านี้ประเทศในยุโรป
จำนวนมาก เช่น เดนมาร์ก ฟินแลนด์ เยอรมนี ไอร์แลนด์
ลัตเวีย ลิทัวเนีย สโลวีเนีย สวีเดน นอร์เวย์ ไอซ์แลนด์
สวิตเซอร์แลนด์ ได้แบนสารพิษนี้ไปก่อนแล้ว (ส่วนประเทศ
อื่น ๆ ในยุโรปก็เข้มงวดในการใช้มาก เช่น อังกฤษอนุญาต
แค่พืชเพียงชนิดเดียวเท่านั้น เป็นต้น) นอกเหนือจาก
ยุโรป หลายประเทศได้ทยอยแบนคลอโรไพริฟอสแล้ว เช่น
จีน (ห้ามใช้ในผักผลไม้) เยเมน แอฟริกาใต้ มอลต้า และ
เวียดนาม เป็นต้น

ภาพ : <https://www.newtv.co.th>

การต่อสู้ที่ยืดเยื้อเพื่อแบน 3 สารเคมีการเกษตรในไทย

นับตั้งแต่ภาคประชาสังคม นักวิชาการและหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับระบบสุขภาพเรียกร้องให้คณะกรรมการวัตถุอันตรายยกเลิกการใช้ 3 สารเคมีการเกษตรดังกล่าวมานานหลายปี สถานการณ์ได้เริ่มเปลี่ยนแปลงเมื่อเดือนเมษายน 2560 เมื่อกระทรวงสาธารณสุขและคณะกรรมการขับเคลื่อนปัญหาสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชที่มีความเสี่ยงสูง มีมติให้แบนพาราควอต คลอร์ไพริฟอสและจำกัดการใช้ไกลโฟเซตภายในสิ้นปี 2562 พร้อมเรียกร้องให้กรมวิชาการเกษตรยุติการต่อทะเบียนใหม่และจำกัดการนำเข้าสารเคมีทั้ง 3 ชนิดโดยทันที แต่กรมวิชาการเกษตรเห็นว่า ควรเลื่อนระยะเวลาออกไปอีก เนื่องจากไม่สามารถกำจัดสต็อกสารเคมีดังกล่าวได้ทัน จากการหารือกับผู้ประกอบการ ส่วนใหญ่ระบุว่า การจะให้ส่งออกไปประเทศต้นทาง หรือประเทศที่ใช้อาจมีปัญหาในทางปฏิบัติ เนื่องจากหากเป็นสารที่ผสมแล้ว ก็จะส่งออกยากเพราะแต่ละประเทศใช้สัดส่วนไม่เหมือนกัน จึงขอเวลาในการจัดการออกไปอีก 6 เดือน⁹

การผลักดันของกลุ่มต่าง ๆ เพื่อแบน 3 สารเคมีดังกล่าว¹⁰ นำไปสู่การเผชิญหน้าของกลุ่มที่คัดค้านและสนับสนุนการใช้สารเคมีทั้ง 3 ชนิด¹¹ จนกลายเป็นประเด็นทางการเมืองที่สำคัญ เมื่อประเทศไทยมีรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งในปี 2562 กระแสเรียกร้องดังกล่าวทำให้สภาผู้แทนราษฎรตั้ง “คณะกรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษาแนวทางการควบคุมการใช้สารเคมีในภาคเกษตรกรรม สภาผู้แทนราษฎร” จนนำไปสู่การพิจารณาเรื่องนี้โดยสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน 2562 และได้ลงมติด้วยเสียงเอกฉันท์ 423 ต่อ 0¹² เห็นชอบรายงานและข้อเสนอของคณะกรรมการวิสามัญฯ ยืนยันการแบนสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่มีความเสี่ยงสูง 3 ชนิด และเสนอให้จัดตั้งกองทุนเยียวยาเกษตรกรในระยะเปลี่ยนผ่าน ส่งเสริมจักรกลอัจฉริยะ การพัฒนาสารชีวภัณฑ์ สร้างระบบเฝ้าระวังสารพิษตกค้างในผลผลิตทางการเกษตร และเดินหน้าปรับเปลี่ยนประเทศไทยไปสู่การพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนให้ได้ 100% ของพื้นที่เกษตรกรรมทั้งหมดภายในปี 2573 ซึ่งเป็นปีเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ขององค์การสหประชาชาติ

ภาพ : <https://www.thaipost.net>

ในทางกลับกัน เมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน 2562 ที่ประชุมนัดแรกของคณะกรรมการวัตถุอันตรายชุดใหม่ได้เผยแพร่เอกสารว่า ปลัดกระทรวงเกษตรฯ ได้เสนอให้คณะกรรมการฯ พิจารณา “ทบทวน” มติที่ให้แบน 3 สารเคมี เมื่อวันที่ 22 ตุลาคม 2562 ที่ตั้งใจจะให้ผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 ธันวาคม 2562 โดยคณะกรรมการฯ ชุดใหม่ได้มีมติให้ “ขยายระยะเวลาการแบน” พาราควอต คลอร์ไพริฟอส ออกไป 6 เดือน จนถึงวันที่ 1 มิถุนายน 2563 ส่วนไกลโฟเซตนั้น ให้ใช้ “มาตรการจำกัดการใช้” แทน¹³ ซึ่งต่างจากการลงมติของคณะกรรมการวัตถุอันตรายเมื่อ 22 ตุลาคม 2562 ภายใต้การผลักดันจากนางมนัญญา ไทยเศรษฐ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรฯ ประธานคณะทำงานหรือ 4 ฝ่าย

การ “กลับมติ” ของคณะกรรมการวัตถุอันตรายดังกล่าวสร้างความพิศวงให้กับคนจำนวนมาก รศ.ภญ.จิราพร ลิ้มปานานนท์ นายกสภาเภสัชกรรม ได้ให้สัมภาษณ์ว่าการลงมติดังกล่าวเป็นภาวะจำยอม ไม่สามารถเรียกได้ว่าเป็น “มติเอกฉันท์” และประกาศลาออกจากคณะกรรมการวัตถุอันตราย¹⁴ สอดคล้องกับตัวแทนจากกระทรวงสาธารณสุขที่ยืนยันว่า ที่ประชุมไม่ได้ให้มีการลงคะแนนด้วยการยกมือหรือลงคะแนนรายบุคคลแต่อย่างใด¹⁵ ทางด้าน ผศ.ดร.ปริญญา เทวานฤมิตรกุล อาจารย์ประจำภาควิชากฎหมายมหาชน ออกมาให้ความเห็นเห็นว่า เมื่อไม่มีการรับรองประชุมตอนลงมติ และไม่มีการให้กรรมการแต่ละคนออกเสียงในเรื่องที่ขอมติแล้ว มติของคณะกรรมการวัตถุอันตรายที่เลื่อนการแบนสามสารพิษ จึงไม่ใช่มติที่ขอด้วยกฎหมาย หรืออีกนัยหนึ่ง เท่ากับยังไม่มีมติใหม่¹⁶ ส่วนผู้ตรวจการแผ่นดินซึ่งเคยมีมติให้แบนทั้ง 3 สารเคมีภายในวันที่ 1 มกราคม 2563 ก็ได้แสดงท่าทีว่า คณะกรรมการวัตถุอันตรายต้องมีคำตอบให้กับเรื่องนี้¹⁷

ส่วนเครือข่ายสนับสนุนการแบนสารพิษร้ายแรง 686 องค์กร¹⁸ และเครือข่ายองค์กรผู้บริโภคจึงได้ออกแถลงการณ์ ยืนยันให้ทุกฝ่ายเคารพมติของคณะกรรมการวัตถุอันตราย เมื่อวันที่ 22 ตุลาคม 2562 และประกาศจะพิจารณาดำเนินการฟ้องศาลปกครอง และศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบต่อนายสุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม ในฐานะประธานคณะกรรมการวัตถุอันตราย ในการประชุมเมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน 2562 และเรียกร้องให้รัฐบาลสนับสนุนเกษตรกรในช่วงเปลี่ยนผ่าน โดยดำเนินการตามมติและข้อเสนอของกรรมาธิการวิสามัญพิจารณา ศึกษาแนวทางการควบคุมการใช้สารเคมีในภาคเกษตรกรรมของสภาผู้แทนราษฎร

ทางออกของไทยในการจัดการสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่มีความเสี่ยงสูง

ความยืดหยุ่นของการยกเลิกสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่มีความเสี่ยงสูงทั้ง 3 ชนิด สะท้อนปัญหาโครงสร้างการกำกับดูแลสารเคมีกำจัดศัตรูพืชอย่างชัดเจน และชี้ให้เห็นว่าระบบที่มีอยู่ไม่ตอบโจทย์การคุ้มครองสุขภาพของประชาชนได้ ดังนั้นทางออกของประเทศไทยในการจัดการสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่มีความเสี่ยงสูง มี 4 เรื่องหลักที่ต้องดำเนินการ ได้แก่

1. ให้มีกฎหมายควบคุมสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเป็นการเฉพาะ แยกออกจาก พ.ร.บ. วัตถุอันตราย ตามข้อเสนอของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ¹⁹ เนื่องจากการควบคุม การโฆษณา การจำหน่าย ผู้ใช้ ผู้สัมผัสของสารเคมีเกษตรแตกต่างจากสารเคมีในโรงงานอุตสาหกรรม อีกทั้งยังส่งผลกระทบเป็นวงกว้าง และการควบคุมควรยึดหลักการระวังไว้ก่อน (Precautionary Principle) การมีส่วนร่วม และโปร่งใส โดยการพิจารณาว่าควรยกเลิกหรืออนุญาตให้ใช้สารเคมีเกษตรชนิดใด ต้องดูผลกระทบต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ และควรให้เป็นอำนาจของคณะกรรมการที่มีสัดส่วนของกระทรวงสาธารณสุขและกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก

2. เก็บภาษีสารเคมีกำจัดศัตรูพืช โดยคิดอัตราตามระดับความเป็นอันตรายและผลกระทบ จะทำให้โครงสร้างราคาสารเคมีกำจัดศัตรูพืช สะท้อนภาพใกล้เคียงราคาที่ใช้จริงที่ประเทศไทยต้องจ่ายเป็นค่ารักษาพยาบาลและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม ในกรณีนี้สารกำจัดแมลง เช่น คลอร์ไพริฟอสจะแพงขึ้น 10 เท่า โดยภาษีที่ได้ควรนำไปใช้เพื่อเยียวยาผลกระทบจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชจากกรณีที่ไม่ได้ใช้เองแต่ได้รับจากช่องทางอื่น และเพื่อเป็นกองทุนสนับสนุนให้เกิดการวิจัยพัฒนาสารชีวภัณฑ์ หรือวิธีการทดแทนในการจัดการแมลง วัชพืช และโรคพืช

3. มีเกณฑ์ที่ชัดเจนในการยกเลิกสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่มีอันตรายร้ายแรง เช่น ประเทศต้นทางยกเลิกการใช้ด้วยเหตุผลทางสุขภาพ หรือมีหลักฐานเชิงประจักษ์ว่าก่อผลกระทบในประเทศ โดยต้องพิจารณาควบคุมการใช้อย่างเข้มงวดไปจนถึงยกเลิกการใช้

4. สร้างระบบการเฝ้าระวังและแจ้งเตือนสารเคมีตกค้างในอาหารระดับประเทศ โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนและประชาชนทั่วไปสามารถเข้าถึงข้อมูลเพื่อใช้ในการจัดการปัญหา ซึ่งต้นแบบที่น่าจะเป็นคือระบบ RASFF (Rapid Alert System for Food and Feed) ของสหภาพยุโรป ที่เมื่อด่านของประเทศไหนพบปัญหาความไม่ปลอดภัย จะกักสินค้าเพื่อส่งกลับหรือทำลาย แต่หากสินค้าไปสู่ตลาดแล้วภายใน 24 ชั่วโมงทุกประเทศสมาชิกจะได้รับแจ้งและแจ้งไปยังผู้ประกอบการเพื่อนำสินค้าล็อตที่พบปัญหาออกจากตลาดทันที และประชาชนทั่วไปก็สามารถเข้าถึงข้อมูลเหล่านี้ได้

บทส่งท้าย

ความยืดหยุ่นของการยกเลิกสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่มีความเสี่ยงสูงทั้ง 3 ชนิด สะท้อนปัญหาของโครงสร้างการกำกับดูแลสารเคมีกำจัดศัตรูพืชอย่างชัดเจน และชี้ให้เห็นว่าระบบที่มีอยู่ไม่ตอบโจทย์การคุ้มครองสุขภาพของประชาชนประเทศไทยจึงควรออกกฎหมายควบคุมสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเป็นการเฉพาะ เก็บภาษีสารเคมีกำจัดศัตรูพืช กำหนดหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนในการยกเลิกสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่มีอันตรายร้ายแรง และสร้างระบบการเฝ้าระวังและแจ้งเตือนสารเคมีตกค้างในอาหารระดับประเทศ ที่สำคัญการตื่นตัวของผู้บริโภคและประชาชนทั่วไปคือปัจจัยสำคัญที่จะร่วมมือกันผลักดันให้เกิดระบบเกษตรกรรมและอาหารที่เป็นธรรมเท่าเทียม อีกทั้งคำนึงถึงชีวิตและสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ

